

NOVODOBÉ SLOVINSKÉ A CHARVÁTSKÉ DĚJINY
V NOVÉM ZPRACOVÁNÍ

Jugoslávská historiografie se může vykázat mnoha staršími přehledy dějin Jugoslávie i jednotlivých v ní žijících národů a má také k dispozici moderní syntézu dějin národů Jugoslávie do konce 18. století. Ale podobně jako československá historiografie postrádala ještě v nedávné době vědeckou syntézu novodobých českých a slovenských dějin, pocituje se i v jugoslávské historiografii nedostatek celkového zpracování novodobých ději jednotlivých národů i Jugoslávie jako celku. Z hlediska celé Jugoslávie tento nedostatek sice ještě neodstraňují, ale u dvou národů při nejmenším zmírňují v poslední době vydané přehledy novodobých slovinských a charvátských dějin autorských kolektivů: Ferdo Gestrin—Vasilij Melik, *Slovenska zgodovina od konca osemnajstega stoletja do 1918*, Ljubljana 1966, str. 359 a Jaroslav Šidak—Mirjana Grossová—Igor Karaman—Drago Šepič, *Povijest hrvatskoga naroda g. 1860—1914*, Zagreb 1968, str. 352.

*

Kniha autorské dvojice, profesorů filosofické fakulty university v Lublani Ferdy Gestrina a Vasilije Melika *Slovenska zgodovina od konca osemnajstega stoletja do 1918* (Slovinské dějiny od konce 18. století do r. 1918) je novým vydáním skript Vyšší pedagogické školy v Lublani, které vyšly r. 1950 pod názvem *Slovenska zgodovina 1813—1914* (Slovinské dějiny 1813—1914), byly pak přeloženy do srbocharváčtiny a vydány r. 1951 v Bělehradě a r. 1952 v Zábřehu. Pro nové vydání byl však původní text rozšířen a přepracován tak, že představuje zcela nové dílo. Začíná počátky slovinského národního obrození a končí rozpadem habsburské monarchie, vznikem Jugoslávie. Pojednává tedy téměř o celých novodobých slovinských dějinách, které jsou rozděleny do několika oddílů, tvořících zároveň i periodizaci novodobých slovinských dějin. Jsou to: 1. Počátky slovinského národního obrození a Illyrské provincie (1789—1913), 2. Další růst národního obrození v předbreznové době (1914—1948), 3. Revoluční rok 1848 a program sjednoceného Slovinka (1848—1859), 4. Upevnění slovinské národní spolidnosti (1860—1893), 5. Nový obsah národního hnutí: demokratické a sociální obrození (1893—1918). Každý oddíl je rozčleněn ještě na kapitoly podle chronologického sledu nebo věcného hlediska, čímž získává výklad na přehlednosti a srozumitelnost.

Celková koncepce i textové zpracování je společným dílem obou autorů. Podíl jednoho každého z nich by bylo možno zjistit jen zevrubným zkoumáním, kdyby sami v doslovu své práce o něm nefekli, že „text těchto dějin je v úplnosti výsledkem jejich společného díla a oba tedy odpovídají za tvrzení, stanoviska a hodnocení, která jsou v knize obsažena. I když někde byl podklad textu více dílem jednoho než druhého, jinde zase spíše dílem druhého (např. Gestrina konec 18. století a Illyrské provincie, postavení sedláků a jejich vývoj, postavení dělnictva a dělnické hnutí, rozvoj školství, hospodářský vývoj po roce 1848, Mahnič a Krek atd., Melika zase hospodářství předbreznové doby, revoluční rok 1848, šedesátá léta, volební systémy a volby, sociální struktura politických táborů ap.), je konečný text všude výsledkem společného pojednání a společných formulací, některé kapitoly byly dokonce společně napsány (např. situace kolem r. 1790, rozvoj kultury, demografický vývoj, jihoslovenská otázka atd.)“. Tato koncepční a autorská spolupráce prostupuje skutečně celkové pojetí a uspořádání práce i zpracování textu.

Gestrinova a Melikova práce se vyznačuje u příruček tohoto typu ne vždy obvyklou vyvážeností mezi formou a obsahem, přehledností spojenou s co možná největší úplností základních informací a vyrovnaností mezi fakta a jejich hodnocením. Nezachází do zbytečných detailů, ale obsahuje základní fakta a přináší i jejich hodnocení z oblasti ekonomického, sociálního, politického a kulturního vývoje slovinského, což nebylo nikterak snadné, uvážíme-li rozdílnost problematiky třeba ekonomicko-sociální a kulturní, nedostatečné zpracování některých otázek novodobých slovinských dějin v dosavadní historické literatuře a skutečnost, že Slovinsko netvořilo v době, o které se pojednává, ani politický, ani administrativní celek. Slovinský národ sice žil a vyvíjel se od konce 18. století zhruba v jednom státě (habsburské monarchii, Rakousku-Uhersku), ale byl tu rozdělen do několika většinou národnostně smíšených a samostatně spravovaných zemí (Kraňsko, Štýrsko, Korutany, Gorice, Terst, Istrije). Tyto země byly po zavedení dualismu součástí Předlitavska. Část Slovinců, žijících za Murou, v tzv. Prekmurji, patřila správně a politicky k Uhrám. Nikoli zanedbatelný počet příslušníků slovinského národa (tzv. Benátsští Slovinci) byl připojen r. 1866 s Benátskem k Itálii.

I když těžiško Gestrinova a Melikova výkladu novodobých slovinských dějin spočívá v politických dějinách a národnostním zápase, které koneckonců tvořily páter a základnu ostatních součástí slovinského národního vývoje v 19. století, tedy i vývoje ekonomického a kulturního, v centru slovinského politického, národního, hospodářského i kulturního života, jímž bylo pře-

vážně slovinské Kraňsko a Lublaň, věnují autoři proporcionalní místo i ekonomicko-sociálnímu, politickému a kulturnímu vývoji slovinskému v ostatních zemích a oblastech, kde žilo slovinské obyvatelstvo, tedy ve Štýrsku, Korutanech, Terstu a Gorici, Istrii, Prekmurji a Benátském Slovinsku. Důležité však je a ocenění si zaslouží nejen to, co všechno pojali autoři do svých novodobých slovinských dějin, ale také jak jednotlivé otázky samy o sobě i ve vzájemném vztahu zpracovali. Je až obdivuhodné, jak se jim v poměrně malém rozsahu — kniha má 359 stran malého formátu — podařilo skloubit výklad ekonomicko-sociálních poměrů s politickými dějiny a základními rysy vývoje kulturního. Jednotlivé složky dějinného vývoje spojují nenásilně, politické dějiny neekonomizují. Kromě vlastních politických, hospodářských a sociálních dějia soustavně si všimají také správního vývoje, církevní organizace, samosprávy, jazykových poměrů a školství, volebního systému a výsledků voleb na celém slovinském národním území. Pokládám rozbor a nástin těchto otázek, které v poslední době nebyly předmětem velkého zájmu naší historiografie, za velmi užitečný, protože mnohé z nich byly nejen důležitým obrazem stavu, ale i nástrojem rozvoje slovinského národa zejména v těch případech, kdy ekonomika, politické instituce a státní správa byly v rukou cizího národního živlu.

Gestrinova a Melikova práce tedy nejen shrnuje, ale i nově propracovává mnoho problémů novodobých slovinských dějin a proto splňuje úkol, který má: je dobrou studijní příručkou a zároveň uceleným přehledem a vědeckou rukojetí badatelského charakteru. Její hodnotu zvyšuje připojená bibliografie vybraných pramenů a literatury k novodobým slovinským dějinám a osobní i místní rejstřík, které umožňují spolu s podrobným obsahem orientaci čtenáře.

*

Práce *Povijest hrvatskog naroda g. 1860—1914* (Dějiny charvátského národa v letech 1860—1914) je dílem většího kolektivu. Na jeho zpracování se podíleli Jaroslav Šidak, Mirjana Grossová, Igor Karaman a Dragovan Šepić tím způsobem, že J. Šidak připravil text období od r. 1860 do r. 1883 kromě Istrie po r. 1870. Vnitřním mezníkem uvnitř tohoto období, začínajícího pádem Bachova absolutismu a uzavřeného nástupem Khuenova režimu v Charvátsku, je mu rok 1871 — pád česko-rakouského vyrovnání a Hohenwartovy federalistické vlády. M. Grossová zpracovala období od r. 1883 do r. 1914 s výjimkou ekonomického vývoje, který je dílem I. Karamana, a dějin Istrie, které napsal od r. 1870 do r. 1914 D. Šepić. Dělí své období rovněž na dva úseky: od r. 1883 do r. 1893 a od r. 1893 do r. 1914. První se kryje s dobou v charvátských dějinách neblaze proslulého Khuenova režimu, druhý je rozdělen na období tzv. „nového kurzu“ v charvátské politice (1903—1907), období anexe (1908—1909) a období předválečné (1909—1914). Z toho plyne, aniž bychom zlehčovali účast posledních dvou jmenovaných autorů, že v díle je rozhodující a směrodatný podíl profesorů historie filosofické fakulty university v Záhřebu J. Šidaka a M. Grossové.

Kniha charvátských historiků pojednává, jak je patrné z názvu, o dějinách charvátského národa od pádu Bachova absolutismu do vzniku první světové války a má za úkol, jak praví sami autoři, odstranit nedostatek celkového vědeckého zpracování tohoto důležitého období v dějinách charvátského národa a položit bezpečný základ pro další studium v jednotlivostech i v celku. Jejich práce se odlišuje, jak předesílají, od jiných dosud podniknutých pokusů o zpracování charvátských dějin kromě vědeckého přístupu k látce úsilím „postihnout vývoj charvátského národa na jeho celém etnickém území“, to znamená nejen v Charvátsku a Slavonii, nýbrž také v Dalmácii, Istrii a Vojvodině, a ještě tím, že se neomezuje na „politické dějiny, ale věnuje potřebnou pozornost také ekonomickému a sociálnímu vývoji“. Na rozdíl od slovinských nepokládají charvátská autoři své znalosti za dostačující, aby mohli pojednat stejně odpovědně o různých oblastech kultury v tomto období. Vzhledem k tomu, že Charvátsko netvořilo v letech 1860—1914 jeden politický a administrativní celek, nýbrž bylo rozděleno tak, že vlastní Charvátsko a Slavonie patřily v dualizované monarchii k Uhrám, kdežto Dalmácie a Istrie byly jako zvláštní správní jednotky (provincie, země) součástí Předlitavska, postupují ve svém výkladu většinou podle jednotlivých zemí, ale podle potřeby řeší i ve zvláštních kapitolách obecnější problémy, buďto společně všem zemím, nebo nacházející v nich obdobný ohlas.

Těžisko výkladu je v politických dějinách vlastního Charvátska, které zaujímal zejména od roku 1868 v Uhrách na základě tzv. „charvátsko-uherského“ vyrovnání zvláštní postavení a ve kterém se nejvíce koncentroval charvátský politický, ekonomický a národní život. Politickému vývoji v Dalmácii a Istrii a výkladu ekonomicko-sociální situace vcelku je věnováno méně místa, což je pochopitelné, jestliže vezmeme v úvahu, že ani Dalmácie, ani Istrie neměly v charvátské politice rozhodující postavení, a že ekonomicko-sociální poměry se vysvětlují především ve vztahu k politickému a národnímu vývoji. Do zvláštních kapitol je většinou vyloučen i výklad o vzniku a vývoji dělnického hnutí, i když zase je nutno říci, že v těchto případech, kdy je to nutné,

se úloha dělnického hnutí a sociální demokracie sleduje i v kapitolách, pojednávajících o politice buržoazních stran. Dějiny charvátského národa jako celek jsou začleněny do celkové situace v habsburské monarchii a zejména pak v Uhrách, která od samého počátku ústavního života až po první světové války silně ovlivňovala politickou situaci a celkový vývoj Charvátska i jeho jednotlivých zemí. Kromě postavení Charvátska v rámci Uher a habsburské monarchie věnují autoři velkou pozornost a péči také činnosti sněmů, vývoji a působení politických proudů a stran, národnosti otázce, zejména pak úsilí o sjednocení Charvátska a Slavonie s Dalmácií, vztahům k ostatním jihoslovanským národům a zemím, obzvláště k Srbům a Slovincům a k Bosně a Hercegovině.

Text práce je doplněn četnými statistickými přehledy, grafy, tabulkami a mapkami, poměrně podrobným soupisem pramenů a literatury a grafickým znázorněním vývoje politických stran v Charvátsku a Slavonii. To, co bylo výše řečeno, zdaleka nevystihuje myšlenkové a faktograficky bohatý obsah publikace. Dějiny charvátského národa v letech 1860 až 1914 nepochybně dosáhly cíle a plní úkoly, které si stanovili jejich autoři. Jsou dobrým východiskem pro studium i základní studijní příručkou novodobých charvátských dějin.

*

Přehled novodobých slovinských a charvátských dějin má nepochybně základní význam především pro slovinské a charvátské studenty a historiky, respektive i pro historiky zabývající se slovinskými a charvátskými dějinami speciálně. Jejich úkolem je také především obě práce hlouběji posoudit. Protože však Slovinsko a Charvátsko byly v nové době součástí habsburské monarchie, vzbudí nová publikace zajisté také pozornost a zájem historiků, studujících dějiny střední Evropy, jednak proto, že v nich najdou jak po stránce faktografické, tak po stránce hodnotící bohatý srovnávací materiál, jednak proto, že nemohou pominout soudy charvátských a slovinských autorů a obecnějších otázkách, týkajících se středoevropského vývoje a vývoje habsburské monarchie. Již z tohoto prostého důvodu budou zajisté zajímat i československé historiky.

Zájem českých historiků by měly obě práce vyvolat ještě z jiného důvodu. Novodobé slovinské a charvátské dějiny byly spjaty velmi úzce s českými dějinami, a to nejen dlouhodobou příslušností Čechů, Charvátů a Slovinců k stejnému státnímu útvaru — habsburské říši, nýbrž také četnými spoji, a vztahy a svazky v oblasti ekonomické, politické a kulturní. Vzpomeňme jen mnohých shod i přímých styků mezi českou a slovinskou literaturou, vědou a kulturou v době národního obrození, obdobného postoje a úzké spolupráce českých a slovinských představitelů v událostech revolučního roku 1848, ohlasu českého táborevého hnutí ve Slovinsku koncem 60. a začátkem 70. let, úlohy slovinské pokrokové inteligence, vzdělané na pražských vysokých školách v duchu Masarykových myšlenek a názorů (tzv. masarykovců) ve slovinském prostředí na začátku 20. století. I mezi Čechy a Charváty existovaly v období, zpracovaném charvátskými historiky četné shody politických programů a cílů (historické právo, trialismus) i přímé styky a vlivy (J. V. Friš a E. Kvaternik, účast českého kapitálu v rozvoji charvátské ekonomiky a peněžnictví, vliv českého prostředí a obzvláště Masaryka na myšlení a postup pokrokové mládeže v Charvátsku a Dalmácii, účast a podíl T. G. Masaryka v odhalení pozadí tzv. velezrádného a Friedjungova procesu, vztah charvátské, jihoslovenské a české sociální demokracie a k austromarxismu a národnostní otázce), abych ukázal alespoň na ty nejznámější a nejdůležitější. Všem těmto otázkám věnují autoři novodobých slovinských a charvátských dějin značnou pozornost a poskytují tak cenné informace i pro zpracování našich národních dějin.

F. Jordán

SEZNAM PRACÍ DOC. DR. ZDEŇKA KONEČNÉHO

(Seznam zařazujeme do ročníku za rok 1969, neboť vychází později než číslo C 17 za rok 1970. Chceme, aby čtenářská veřejnost dostala úplný seznam prací zesnulého doc. dr. Z. Konečného co nejdříve. Několik studií měl zesnulý doc. dr. Konečný buď úplně, nebo částečně připravených do tisku. Ty do seznamu nezahrnujeme. Seznam připravil František Mainuš.)

1962

Příspěvek k problematice moravsko-slovenských obchodních vztahů v 1. pol. 16. století, ČMM, roč. 71, 1962, str. 374—385.

Rec.: Fr. Srb-Hana Pešková, Velká stávka mosteckých horníků r. 1932, Praha 1952, in ČMM, roč. 71, 1952, str. 416—420